

УДК 159.925

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-1-15>

Алла РУДЕНОК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-1197-0646>

e-mail: rudenokal@khmnu.edu.ua

Карина ДУДНІК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-5656-2470>

e-mail: karinadudnik403@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У цій статті представлено результати емпіричного дослідження готовності дітей до школи в період військового стану. Це питання є важливим, оскільки під час війни змінюється звичне життя всієї родини: цінності, погляди, стосунки. Вступ до школи – це подія, яка наповнена хвилюванням, радістю та гордістю майбутніх учнів, а батьки зазвичай прагнуть, щоб їх діти вчилися краще за інших і були взірцем для інших першокласників. Як і дорослі, діти хвилюються і переживають перед початком першого класу. Школа для дітей – це новий світ, а дитсадок в свою чергу поступово готував малюків до чогось нового в їхньому житті. З недавніх пір навчання відбувається і в дошкільному закладі, воно характеризується виключно інтелектуальним підходом, тобто йде активний процес накопичення знань дитини про навколишній світ. Дитина вчиться читати, писати, рахувати.

Готовність до школи визначається діяльністю, яка охоплює всі ці навички. Засвоєння знань і навичок дітей дошкільного віку відбувається у веселих заняттях. Визначаючи, чи готова дитина до школи, вона не вимірюється формальними ознаками, рівнем розвитку таких навичок, як читання, письмо, рахунок тощо. З ними дитина ще може мати правильний механізм розумової діяльності. Як показує практика, формування та об'єктивне оцінювання необхідного рівня шкільної готовності, мотивації та інтелекту неможливе без активної участі педагогів і батьків, а для цього їм необхідно володіти певними знаннями особливостей дітей старшого дошкільного віку, методами підготовки до школи, а також бути готовими до труднощів, які можуть виникнути при вступі до школи.

Ключові слова: підготовка до школи, діти дошкільного віку, підготовка до школи під час військового стану, компоненти готовності.

Alla RUDENOK, Karina DUDNIK

Khmelnytskyi National University

RESULTS OF THE STUDY OF CHILDREN'S READINESS FOR SCHOOL DURING MARTIAL STATUS

This article highlights the importance of school readiness for a child entering the first grade during martial law, as the normal life of the whole family changes due to

the child's turning point and difficult situation. Entering school is an event that is filled with excitement, joy and pride for future students, and parents usually want their children to do better than others and be a role model for other first-graders. Just like adults, children are excited and nervous about starting first grade. School is a new world for children, and kindergarten, in turn, gradually prepared kids for something new in their lives. Recently, education has also been taking place in preschool, characterized by an exclusively intellectual approach, i.e. an active process of accumulating the child's knowledge about the world around him or her. The child learns to read, write, and count. However, it is possible to do all of this without being ready to learn.

School readiness is determined by activities that cover all these skills. Preschool children learn knowledge and skills through fun activities. When determining whether a child is ready for school, it is not measured by formal signs, the level of development of skills such as reading, writing, arithmetic, etc. With these skills, a child may still have the correct mechanism of mental activity. As practice shows, the formation and objective assessment of the required level of school readiness, motivation and intelligence is impossible without the active participation of teachers and parents, and for this they need to have certain knowledge of the characteristics of older preschool children, methods of teaching school readiness, and difficulties that may arise when entering school. Preschool education teaches children and advises parents on how to raise their children. In all cases, the preschool educational institution needs to determine the conditions of work with parents, improve the content, forms and methods of cooperation between the kindergarten and the family in the upbringing of children, taking into account the changing conditions.

Keywords: school readiness, preschool children, school readiness during martial law, motivational and emotional and volitional readiness.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Питання підготовки дітей до школи завжди актуальне. З психолого-педагогічної точки зору дошкільний вік є відповідальним періодом дитинства, оскільки висока сензитивність цього вікового періоду визначає великі потенційні можливості для гармонійного розвитку особистості [2, с. 65]. Заклади дошкільної освіти постійно намагаються використовувати в навчально-виховному процесі інтерактивні методи, сучасні технології та методики розвитку дітей. Наразі питання підготовки дітей до школи є не лише науковим, а передусім практичним, дуже важливим і актуальним завданням, яке потребує уточнення та удосконалення. Поняття «готовність до школи» має низку різноманітних трактувань як з педагогічної точки зору, так і психологічної. Найпоширеніший погляд на готовність підтримує ідею про те, що діти готові до навчання в школі тоді коли вони досягають зрілості, необхідної для того, щоб спокійно сидіти, бути зосередженими на роботі та приймати інструкції й правила [1, с. 225].

Як свідчить практика сучасний стан підготовки дітей до школи потребує удосконалення в зв'язку з останніми подіями в Україні: війна,

голод, знесилення, втрата близьких, домівки. Основні психологічні наслідки таких подій в основному виражаються в зневірені, страху, тривозі, які проявляються не лише в дорослих, але і у дітей.

Аналіз досліджень та публікацій

Слід зазначити, що в сучасних умовах вимоги до рівня навчальної готовності, інтелектуального та емоційного розвитку дітей дошкільного віку постійно змінюються. Певну роль відіграє процес мережевої соціалізації та загальна інформатизація суспільства, що в свою чергу впливає на психологічний та особистісний розвиток дітей. Питання готовності дітей дошкільного віку до школи набуває особливого значення з огляду на необхідність створення в сім'ї сприятливих і психологічно комфортних умов для розвитку особистості дитини. Спираючись на позицію іноземних авторів з проблеми підготовки дітей до школи (Р. Брант, Т. Беньова, Г. Гетпер, А. Керн, С. Штребель, Д. Реймер та ін.) можемо погодитись, що загалом готовність до навчання розглядається як загальний розвиток особистості, який дозволяє дитині включатися в систематичний процес оволодіння цілісною системою знань і формування відповідних властивостей і якостей [10]. У теоретичних напрацюваннях Т. Ілляшенко, Л. Богуславської, С. Гончаренко, Л. Кондратенко, В. Щадрикова обґрунтовані концептуальні положення готовності до школи, структурні елементи, вікова характеристика готовності. Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми з'ясували, що успішне навчання у школі можливе лише за умови, що на момент вступу до неї дитина набула відповідного фізичного, особистісного, інтелектуального розвитку, який забезпечує її психологічну готовність до школи.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у представленні результатів емпіричного дослідження готовності дітей до школи під час військового стану.

Виклад основного матеріалу

При діагностиці шкільного навчання дитини особливу увагу слід приділяти її здатності застосовувати набуті знання в новому середовищі, вивчати психологічний рівень готовності дитини до школи, особливо мотивацію до навчання, а також рівень фізичної підготовленості дитини. Умови, які значною мірою визначають її можливості навчання. Для вивчення готовності дітей до школи ми

використовували методики, що дозволяють виявити психологічну, інтелектуальну та мотиваційну готовність дітей дошкільного віку.

За допомогою тесту С. Банкова визначали психосоціальну зрілість дітей [3, с. 29], за методикою Керна-Іерасека [7] визначали мотиваційну готовність дитини до систематичного навчання у школі, її потребу пізнання і розвитку сфери довільності. Додатково ми використовували тест «Веселий-Сумний» [5, с. 43] для оцінки емоційного ставлення до майбутнього навчального процесу в школі, тест «Доріжки» [3, с. 78], щоб визначити функціональну готовність руки до письма та методику Т. Нежнова «Бесіда про школу» [9]. У нашому дослідженні прийняло участь 28 дітей старшої групи закладу дошкільної освіти міста Хмельницького. Перед проведенням дослідження ми отримали згоду від батьків дітей та керівництва закладу.

Проведені дослідження по визначенню психосоціальної зрілості дітей дошкільного віку до школи за тестом С. Банкова показали, що високий рівень психосоціальної зрілості у листопаді показали – 12 дітей (43,2%), середній рівень психосоціальної зрілості – 8 дітей (28,8%), низький рівень психосоціальної зрілості – 8 (28,8%) дітей. Інтерпретуючи результати, слід зауважити, що у дошкільнят виникали труднощі у перших запитаннях тесту і у зв'язку з цим ми можемо припустити, що це стало однією із причин чому 16 дітей не досягли на момент дослідження психосоціальної зрілості.

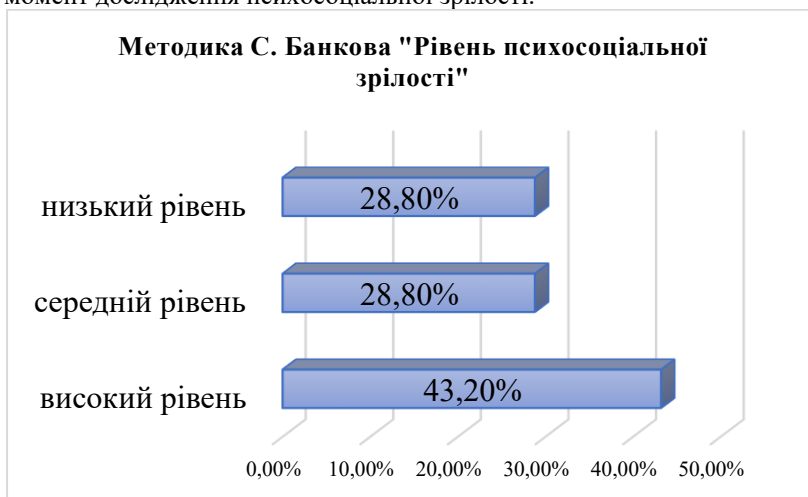

Рис. 1. Результати методики С. Банкова «Рівень психосоціальної зрілості»

При визначенні загального рівня психічного розвитку, рівня розвитку мислення, вміння слухати, виконувати завдання за зразком, довільності психічної діяльності для діагностики знань дітей, що готуються йти в перший клас використовують тест Керна-Іерасека. Результати видно на рис. 2, показники з високим рівнем досягають всього – 14% дітей, середній рівень – 32% дітей та 54 % дітей з низьким рівнем готовності до школи. Результати свідчать в більшості про низьку підготовку дітей до школи.

Рис. 2. Результати тесту Керна-Іерасека «Діагностика готовності дитини до школи»

Травмуючий вплив подій війни в Україні глибоко впливає на емоційний стан як дорослих так і дітей. В умовах війни важливого значення набувають питання створення комфортного освітнього середовища та організації освітнього процесу, особливо для тих дітей, які отримали психологічну травму. Щодо впливу військової обстановки на дитячий організм, то слід зазначити, що ці стресові події мають сильні негативні наслідки і діти потребують особливих зусиль, щоб подолати наслідки цих впливів. Емоційна сфера дитини особливо чутлива. Психоемоційна напруга дітей зростає, коли батьки демонструють розгубленість або депресію.

Додатково були проведені дослідження за допомогою тесту «Доріжка», адже під час військового стану, батьки менше приділяють увагу письму. Вагомим для дитини буде цілеспрямована, систематична та планомірна робота з розвитку дрібної моторики рук. Результати з цього тесту показали, що переважна більшість дітей готова до письма.

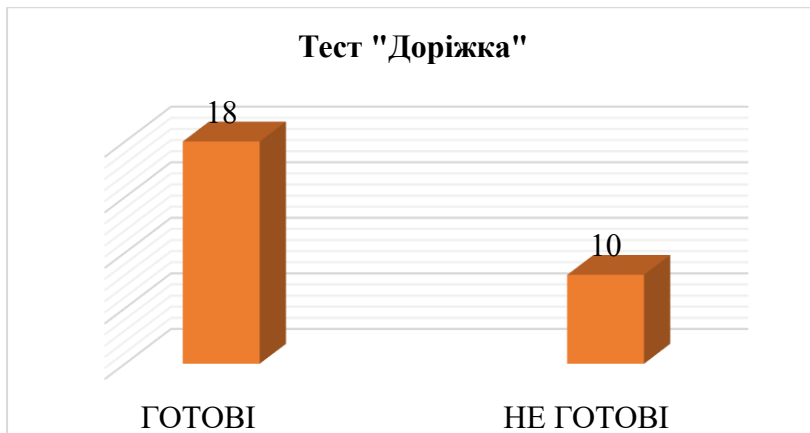

Рис. 3. Результати тесту «Доріжка»

В останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей, які не здатні засвоїти типову програму загальноосвітнього закладу внаслідок труднощів опанування письмом, зокрема графомоторними навичками. Свідченням є численні дослідження вчених (О. Корнева, Р. Лалаєва, М. Кольцова, В. Тарасун, Н. Чередниченко, Г. Чиркіна та ін.) [4], що пояснюється незрілістю складних довільних форм зорово-моторної координації, спостерігається порушення орієнтування дитини на папері, неправильна постановка рук при руховій діяльності, слабкий рівень розвитку дрібної моторики рук. У віці від 5 до 6 років навички малювання і письма відіграють особливу роль у розвитку спритності рук і зорово-моторної координації [8]. Наше дослідження показує, що не всі діти зручно користуються ручками й олівцями. Ігнорування дітьми цього навика може призвести до інших проблем.

Діагностуючи у дітей емоційну готовність до школи ми мали за мету перевірити сукупність якостей, які дозволяють дитині долати емоційну невпевненість, різні блокади, які заважають сприймати навчальні імпульси або ведуть до того, що дитина замикається у собі [6, с. 32]. В цьому нам допоміг легкий та швидкий тест. Зрозуміло, що не з усіма завданнями та ситуаціями дитина може впоратися легко, але за допомогою цього тесту ми змогли отримати результати дітей щодо емоційного ставлення до школи.

Показники тесту «Веселий – сумний» для оцінки емоційного ставлення до майбутнього процесу у школі показали позитивне ставлення до школи як на власне навчальний заклад – 75,6% дітей, найважливіша передумова вступу дитини до школи та успішної

освітньої практики. Несприятливі особистісні особливості дітей відображаються в навчальній діяльності, низькі досягнення в діяльності і негативне ставлення до школи показали 25,2% дітей. У зв'язку з вищесказаним ми визначили внутрішнє ставлення дитини до школи, виходячи з центрального компонента психологічної готовності, що визначає мотивацію до освоєння дитиною життєвих реалій у школі.

Рис. 4. Результати тесту «Веселий-сумний»

Використовуючи методику «Бесіда про школу» у досліджуваній групі було виявлено 50% дітей з достатнім рівнем готовності, що свідчить про шкільну-навчальну орієнтацію дитини та позитивне ставлення до школи. Для інших 50% дітей характерний початковий рівень сформованості внутрішньої позиції дошкільника, тобто переважний інтерес дитини до зовнішньої атрибутики шкільного життя.

Рис. 5. Результат за методикою «Бесіда про школу»

Загальний аналіз за всіма методиками засвідчують те, що наявність неоднозначних результатів при інтерпретації методик свідчить про наявність проблеми ефективності умов у формуванні готовності дітей до навчання у школі. За результатами дослідження ми можемо стверджувати, що підготовка дитини до школи має бути систематичною. Недостатні рівні вмотивованості та готовності дітей до школи вказують на те, що потрібна комплексна робота з соціального, особистісного, творчого та фізичного розвитку дітей раннього віку. Підготовка до навчання в школі є першим елементом системи безперервної освіти і створює основу для подальшого розвитку дитини в освітньому та виховному аспектах. У дошкільному середовищі важливо забезпечити взаємозв'язок дітей та вихователів у дитячих садках і школах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, відповідно до мети дослідження ми використовували методи для діагностики готовності дітей до школи в умовах військового стану. Порівнюючи результати всіх методик, діти показали кращі показники у виконанні завдань на слух, позиціонуванні за зразком, точному відтворенні, ступеню автономного розвитку уваги, сприйняття та моторики. Згідно з даними, через те, що батьки не мали часу для своїх дітей, а також через збільшення побутових проблем і інцидентів, більшість дітей мали низький і середній рівні готовності до школи.

Дослідження дало змогу визначити психосоціальну зрілість, мотивацію, емоційне ставлення до майбутніх шкільних процесів та визначення готовності руки до письма. Проблема готовності дітей до школи є не тільки науковою проблемою, а передусім практичним, дуже важливим і актуальним завданням. Перспективні подальші дослідження мають на меті контролювати ситуацію підготовки дітей до школи та слідувати за динамікою освітнього процесу. Також вагомим завданням для подальших дій нами буде запроваджено забезпечення психологічно комфортного освітнього середовища для всіх дошкільників та забезпечення якісного навчального процесу для травмованих дітей.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Готовність до школи учнів 1 класу [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.slideshare.net/MARO51/1-69679215>

4. Корякіна І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення. БДПУ. 2010. № 3. С. 176-185.
5. Методичні рекомендації щодо формування усного і письмового мовлення молодших школярів. Норми оцінювання знань, умінь і навичок. / за ред. А. М. Заїки. К. : Магістр-S, 2005. 88 с.
6. Психологічна готовність шестирічної дитини до школи. Полтава : ПОІППО, 2008. 84 с.
7. Психологічна готовність дитини до школи. К. : Шк. світ, 2010. 128 с.
8. Тест Керна-Іерасека (Діагностика готовності дитини до школи) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://dytpsyholog.com>
9. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти. Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2015. 270 с.
10. Черепаня Н. І. Проблеми готовності дитини до школи. *Педагогіка і психологія : Формування творчої особистості: проблеми і пошуки наук. праць*. Вип. 33. Київ, 2004. С. 421-426.

References

1. Volkova N. P. Pedagogika: Navch. posib. Vyd. 2-he, pererob., dop. Kyiv : Akademydav, 2007. 616 s.
2. Dytiacha psykholohiia. Navch. posib. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 2012. 424 s.
3. Hotovnist do shkoly uchniv 1 klasu [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <https://www.slideshare.net/MARO51/1-69679215>
4. Koriakina I. V. Osobystisna hotovnist ditei 6-ho roku zhyttia do shkoly yak aktualna problema sohodennia. BDPU. 2010. № 3. S. 176-185.
5. Metodychni rekomendatsii shchodo formuvannia usnoho i pysmovooho movlennia molodshykh shkoliariv. Normy otsiniuvannia znan, umin i navychok / za red. A. M. Zaiky. K. : Mahistr-S, 2005. 88 s.
6. Psykholohichna hotovnist shestyrichnoi dytyny do shkoly. Poltava : POIPPO, 2008. 84 s.
7. Psykholohichna hotovnist dytyny do shkoly. K. : Shk. svit, 2010. 128 s.
8. Test Kerna-Ieraseka (Diahnostyka hotovnosti dytyny do shkoly) [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://dytpsyholog.com>
9. Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii peredshkilnoi osvity. Kryvorizkyi pedagogichnyi instytut DVNZ «Kryvorizkyi natsionalnyi universytet» MON Ukrainy. Kryvyi Rih : Vyd. R. A. Kozlov, 2015. 270 s.
10. Cherepania N. I. Problemy hotovnosti dytyny do shkoly. Pedagogika i psykholohiia : Formuvannia tvorchoi osobystosti : problemy i poshuky nauk. prats. Vyp. 33. Kyiv, 2004. S. 421-426.